

**НЕГАТИВНИЙ ВПЛИВ СОЦІОЛОГІЧНИХ ОПИТУВАНЬ
НА СВІДОМУ РЕАЛІЗАЦІЮ ВИБОРЧОГО ПРАВА
ГРОМАДЯНАМИ ПІД ЧАС ВИБОРІВ**

Словська Ірина Євгенівна

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного права та галузевих дисциплін
Національного університету водного господарства та
природокористування
м. Рівне, Україна*

Цевух Андрій Ігорович

*студент III курсу
Навчально-наукового інституту права
Національного університету водного господарства та
природокористування
м. Рівне, Україна*

Народовладдя – найважливіший невід’ємний елемент громадянського суспільства, заснованого на визнанні прав і свобод людини та громадянина, що є рівними у своїх правах, суспільства, яке не залежить від держави, але взаємодіє з нею заради спільного блага, є базисом держави, де держава захищає демократичні принципи самоврядування всіх недержавних організацій [1, с. 48; 2, с. 77].

Однією із форм реалізації народовладдя, а саме прямого народовладдя, є вибори – один із найважливіших етапів у житті кожної держави, адже саме їх підсумки вирішують подальшу долю громадян на наступні 4-5 років. Голосування є одним із проявів демократії, які здатні забезпечити функціонування державно-правових інститутів, але на шляху реалізації цієї свідомої демократії трапляються перепони. Однією з них є соціологічні опитування (екзит-поли) перед виборами, які, на перший погляд, не несуть загрози для свідомого вираження та реалізації виборчого права.

Світова політика і політтехнологи демонструють суспільству соціологічні опитування як цінний інструмент народовладдя і можливості бути в курсі подій, але слід відмітити, що вони замовчують прихований маркетинговий і психологічний підтекст цих «демократичних, свідомих» опитувань.

Окремі дослідники стверджують, що за своєю природою людина – тварина стадного способу існування і соціологічні опитування, побудовані саме на принципі пробудження тваринних інстинктів, взивають саме до них

(за прикладом як шимпанзе обирають вожака мавпячої зграї – за законами джунглів – так і люди, коли бачать перед собою картинку з результатами опитувань, підсвідомо обирають «вожака зграї»), тобто майбутнього голову держави чи іншу виборну посадову особу). Людська психологія побудована за принципом стадного бачення ситуацій і більш прихильна до того варіанту вибору, який обирає більшість. Саме завдяки даній маніпуляції чудово функціонувала радянська система існування суспільства, так як було заборонено «інакодумство».

Подібні опитувань здатні чинити великий психологічний тиск на свідоме волевиявлення громадянином його позиції на дільниці для голосування. Коли електорат бачить перед собою кандидата, який очолює «перше місце» у рейтингу або займає друге та третє місце відповідно, люди підсвідомо готують себе до голосування тільки або за очільника рейтингу, або за його двох конкурентів, що ідуть слідом, а решта кандидатів не має значення. Саме завдяки таким думкам можна спостерігати низьку явку на загальнодержавних чи місцевих виборах. Люди здатні думати: «а навіщо мені голосувати за свого кандидата, якщо він все рівно не пройде до другого туру?».

Дані соціологічних опитувань є доволі серйозною зброєю для маніпуляцій в руках умілих політтехнологів та політиків [3, с. 215]. Практика державного будівництва в Україні показує, що на сході країни постійно перемагали кандидати, які виступали за більш тісне співробітництво з РФ, принаймні саме так було до початку війни, в той час як на заході на перших місцях опинялися люди, що живуть ідеєю євроінтеграції української держави. Тому, на наш погляд, варто поставити логічне питання – чи дійсно соціологічні дані відображають справжні настрої суспільства? Крім того, слід враховувати і те, що в соціологічних опитуваннях приймає участь досить невелика кількість респондентів від загальної кількості населення держави. Так, наприклад, якщо з 10-ти тисяч 8-м тисяч раніше відповідали, що вони підтримують тісні стосунки з РФ (після початку повномасштабного вторгнення ця цифра, звісно, кардинально зменшилась), ЄС, або іншою країною чи організацією, це не означає, що 80% населення опитуваного регіону має таку ж саму думку. Проте, такі дані уже «тиснуть» на тих, хто ще не зробив власного вибору. Отже, слід зауважити, що не варто оцінювати ситуацію лише по 10-х тис респондентів з вибірки. Можливо, саме через це приходиться певна шаблонність думок, що і є прихованою ціллю соціологічних опитувань, які фактично здійснюють вибір за людину, надаючи їй ілюзію самостійного вибору.

Подібна картина спостерігається в усіх державах, у тому числі і США. Виборці штату, який переважно голосує за демократів, також здійснюють аналогічний вибір, бо так вважає більшість, і вони просто до неї приєднуються. Нав'язування опитуванням «правильної» думки для

виборця має небезпечний характер, адже тоді у суспільстві можуть з'явитись певні шаблони щодо певного регіону або штату. Так, в одному із американських регіонів, де в основному перемагали демократи, перемогу несподівано отримав республіканець, чим допоміг своїй партії у загальній боротьбі за розподіл влади у країні (цікаво, що дані соціологічних опитувань прогнозували перемогу демократам). Навіть були заяви, що у даному штаті нема жодного прихильника республіканців, а ті, хто відають за них свій голос, – не американці. Як показала практика, бажання отримати перемогу демократами і використання ними таких пропагандистських опитувань призвели до їхнього програшу. Жителі штату в день голосування віддали 64% голосів за представника республіканської партії.

У більшості випадків соціологічні опитування у підсумках голосування вже «закладають» кандидата, який має отримати перемогу [4]. І таким чином постійно ми і отримували раніше результати, що жителі східної частини України – це «ватники», які підтримували «руський мір», а жителі західної – це «бандерівці», що прагнули відібрати російську мову у жителів України зі сходу і їхнє право на самовизначення. Отже, соціологічні опитування під час виборів є, на нашу думку, більше фактором роз'єднання нації та надання не зовсім правдивих даних про справжні результати опитувань.

Може скластись враження, що соціологічні опитування не потрібні, але це не так. Вони можливі і повинні бути обов'язково, але відображати реальну ситуацію з громадською думкою. Висвітлення результатів не є фундаментом для «допомоги» електорату обрати «вірне рішення», внаслідок чого до влади приходять негідні особи, що не є легітимними.

Соціологічні опитування мають діяти як порівняльний інструмент з підсумками виборів, де вже були на офіційному рівні підраховані голоси виборців на дільницях. Тоді під час ведення такої порівняльної статистики ми зможемо реально бачити ситуацію щодо певних геополітичних поглядів або прихильників партій чи окремих кандидатів у країні.

Проблема соціологічних опитувань у тій формі, в якій вони існують зараз, полягає у тому, що політична еліта перед виборами масово починає звертатись до центрів опитувань і цікавитися «позицією» суспільства. Україна також не є винятком. У такий спосіб часто спеціально підтасовують результати громадської думки.

Трапляються випадки, коли навіть створюється липовий «експертний» центр з опитувань громадськості і тому, звісно, ключовим завданням таких центрів є свідоме спотворення результатів [5]. Подібні юридичні особи мають закономірний характер недовгого існування: з'являються перед самими виборами, а потім «непомітно» для усіх зникають. У нашій державі, нажаль, за останні роки утворився, якщо так можна сказати, цілий «риноку» послуг «експертних центрів». Звісно, маніпуляції у них доволі примітивні, але все ж таки діють на вибір громадян. Наприклад, у таких «опитуваннях»

свідомо вносять варіанти відповідей, у яких обмежений вибір реальної оцінки ситуації, тобто ілюзія побудована таким чином, що людина робить «свідомий вибір», але з подивом, він чомусь буде завжди вигідний тому, хто замовив це опитування. І, що є самим сумним, ці дані масово розповсюджуються штабами нечесних кандидатів та деяких ЗМІ, які мають інтерес у висвітленні кандидата в позитивному ключі [6, с. 4].

Отже, підсумуємо. Вибори є необхідною складовою безпосередньої демократії. Саме вони сприяють забезпеченню соціальної функції народу – суспільному контролю за діяльністю представницьких органів. Також інститут виборів підвищує інтерес громадян до загальнодержавних і місцевих справ, підсилює їх вплив на політичне, господарське та культурне життя держави і окремої адміністративно-територіальної одиниці, бо на виборах обирають виборну посадову особу і формують вакантний виборний орган. Окрім цього, така форма волевиявлення народу запобігає виникненню непорозумінь чи конфліктів між представниками влади та народом. Головне, уникнути маніпулювання громадською думкою під час ведення виборчого процесу, оскільки це є прямою загрозою національній безпеці України [7, с. 111].

Література:

1. Бальцій Ю.Ю. Громадянське суспільство в Україні в умовах розбудови правової демократичної державності. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2008. № 1. С. 46–49.
2. Словська І.Є. Принцип народного суверенітету та принцип поділу влад у діяльності Верховної Ради України. *Право і суспільство*. 2010. № 5. С. 77-81.
3. Петрова З.А. *Методологія і методика соціологічних досліджень*. Москва: Наука, 2007. 312 с.
4. Соціологія і маніпуляція. Володимир Паніотто, Київський міжнародний інститут соціології. Електронний режим доступу: <https://detector.media/withoutsection/article/178933/2020-07-20-sotsiologiya-i-manipulyatsiya/>
5. Романович Н.А. Ситуація опитування очима респондента. *Соціологічні дослідження*. 2005. № 2.
6. Білаш І., Гарматій О. Соціологічна інформація як складова телевізійних новин (за матеріалами загальноукраїнського телеканалу “1+1”). *Вісник Національного університету «Львівська політехніка*». Серія: *Журналістські науки*. 2020. Вип. 4. С. 3–10.
7. Потапова Д.І., Василенко А.В. Референдум як прояв безпосереднього волевиявлення народу. *Електронний юридичний журнал*. 2022. № 5. С. 107-111.